

BREDA EN DE BREDA AA

Hans de Kievith

Van oudsher is de samentrekking van het bijvoeglijk naamwoord 'brede' en de waternaam 'aa' algemeen geaccepteerd als naamsverklaring van Breda. Gangbaar is om deze plaats te lokaliseren als de uitmonding van de Aa of Weerijis in de Mark, ter hoogte van het gemaal aan de Markendaalseweg. De huidige Gravenstraat geeft globaal de loop van de gedempte waterloop.

De toponymist Christ Buiks relativeerde deze naamsverklaring al door te stellen dat van oudsher Aa en Mark door elkaar gebruikt werden. Denk aan Abroek ter hoogte van het voormalige CSM-terrein en, iets lastiger, Asterd in de Haagse Beemden.

Indien de Aa ook de Mark kan zijn, moeten we dan niet eens nagaan of er meerdere locaties mogelijk zijn en waarbij de naamgeving "Brede Aa" logischer is? De resultaten van het archeologisch onderzoek dat tussen 1983 en 1997 in de nabijheid van de Mark werd uitgevoerd kan een andere licht op de naamgeving werpen. Met dit in het achterhoofd zijn bij de "Brede Aa" een aantal kanttekeningen te maken.

Figuur 1 Ligging van de oudste nederzettingkernen en de veronderstelde infrastructuur

De oudste bewoningssporen

Archeologisch onderzoek wijst uit dat oudste bewoningskern van Breda zich bevond rond de huidige Kraanstraat en Cingelstraat. De bewoningssporen stammen uit de vroege 12e eeuw. Het betreft een aantal greppels, kuilen en paalsporen met goed dateerbare vondsten. De ondergrond bevatte nauwelijks sporen van veen (die ondergrond was ongeschikt voor bewoning) en was iets hoger gelegen dan laat 12de-eeuwse vindplaatsen lang de Tolbrugstraat en Visserstraat.

De gronden ter hoogte van de huidige Schoolstraat en Cingelstraat waren in die 12de eeuw de meest noordelijke locatie langs de gehele Mark die met droge voeten was te bereiken. Bij uitstek dus een strategische locatie voor de eerste heren van Breda, en dus ook voor een begeleidende vissers- en handelslocatie.

Juist ten noorden van deze bewoningskern was alleen nog maar klei en veen en strekt het Markdal zich verder naar het oosten uit. Een groot deel van het huidige kasteelterrein bevindt zich in dit dal. Aannemelijker is dus dat de 'brede Aa' zich pal ten noorden en noordoosten van de oudste nederzettingkern bevond. Dat herhaalde zich overigens iets noordelijker maar dan aan de westkant van de Mark waarbij het voormalige CSM-terrein, nu 'het Zoet', niets anders was dan het Abroek, laaggelegen hooi- en weilanden die regelmatig onder water stonden.

Samenvloeiing Mark en Aa

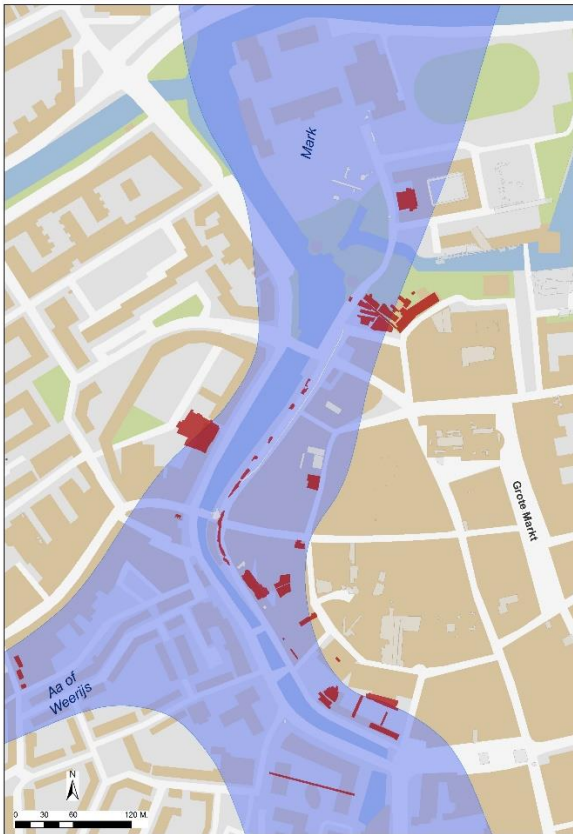
De uitmonding van Aa of Weerijns in de Mark lag tot in de jaren '30 in een zeer laag gelegen deel van de stad maar landschappelijk gezien in het Markdal. Deze uitmonding was de Gampel, een zeer oude naam voor het laatste deel van de Aa of Weerijns. Het is dus naamkundig nooit de Aa of Weerijns geweest die in de Mark uitmondde.

Recht tegenover de uitmonding van de Gampel, aan de andere zijde van de Mark dus, lag de monding van een waterloopje dat later gekanaliseerd werd en Vaert of Mosselkreek werd genoemd. Het oorspronkelijke waterloopje dat onder het huidige winkelcentrum de Barones lag. Dit waterloopje ontwaterde aldaar een laaggelegen gebied dat met veen was opgevuld en in eerste instantie onbewoond was.

Sporen van bewoning in de directe omgeving van Mark, Gampel en Mosselkreek ontbreken dus, althans in de 12e eeuw. De verwijzing in de naam Breda naar dit gebied is dus discutabel.

Hoe duikt die naam "Breda" voor het eerst op? De eerste vermelding in 1125 van de eigennaam "van Breda" behoort bij de broers Ingelbertus en Arnulfus van Breda (die tevens Heren van Schoten waren) en duikt dus op in een periode dat er een nederzetting is of ontstaat op een strategische plaats langs de Mark. Mijns inzien een aanwijzing dat de naam van deze broers verwijst naar deze nederzetting en niet naar een moerassige en onbewoonde locatie bij de monding van de Gampel.

Duidelijk mag zijn dat dit betoog een hypothetisch karakter heeft, gezien de zeer beperkte hoeveelheid archeologische en historische informatie uit deze periode. Voor archeologen en historici de uitdaging voor een verder onderbouwing.

Figuur 1 Archeologisch onderzoek in of nabij het Markdal

Dit artikel is een bewerking van een artikel dat in 2014 op Erfgoedweb is gepubliceerd. Geraadpleegde bronnen zijn daar in te zien [Breda en de brede Aa - Nieuws - Erfgoedweb](#) (link kopiëren in de browser)

Verder lezen:

[Breda ondersteboven \(7\) Diep onder een fietsenstalling.... - Erfgoedweb Breda](#) (link kopiëren in de browser)

[Het voormalige CSM terrein: van nattigheid naar zoetigheid - Erfgoedweb Breda](#) (link kopiëren in de browser)